

en mulatságos. A középkorra vonatkozóan még megbízható statisztikáink vannak, melyek szerint a *sötét* középkorban egész Európában magasabb volt a korhoz viszonyított átlagos életszínvonal, mint ma. A hallatlan technikai potenciállal még azt sem tudjuk elérni, hogy a Föld lakosságának nagy része ne éhezzen. Mintha a technikai fejlődés azért volna, hogy egyre jobb legyen a helyzetünk, s közben egyre rosszabb. Az egyik oldalon azt találjuk, hogy a technika, a gépi civilizáció felszabadítja az embert a rabszolgamunka alól, lehetőséget teremt a számára, hogy részt vegyen a társadalom kulturális életében. Az ipari termelés eredményeként mégis rabszolgaként szövődik bele egy kényszerű folyamatrendszerbe, melynek lényegi eleme a profittermelés. Profitot pedig muszáj termelni, holott a termelés igazi hajtóereje nem a pénz.

Ezek azok a feszítő kérdések, melyeket következő beszélgetésünk számára fel akartam vázolni.

A kb. 50-60 résztvevő körében a bevezető után heves vita robbant ki a fejlődés és a technika értelmezéséről.

Síklaky István szerint a technika önmagában nem tehető felelőssé a káros folyamatokért, s a társadalmi együttélés szabályait úgy kell meghatározni, hogy a tudományos eredményekkel történő visszaéléseket meggátolják. A számára régóta dilemmát jelentő kérdésben: *tervveződés, vagy szabadpiac*, az utóbbi mellett szól, hogy a hozzá kapcsolódó általános szabadság a tudomány és a technika fejlődését ösztönzi, ami egészséges társadalmi viszonyok közt valódi eredményeket hoz.

Ekler Dezső úgy vélte, hogy a tudományos felfedezések valamikor tiszta, intuitív pillanataira visszaemlékezni illúzió akkor, amikor már régen a hadiipar által finanszírozott technikai és tudományos kutatások korát éljük.

Síklaky István szerint tehát arra kell választ kapjunk, ártatlan-e maga a tudomány; van-e egyáltalán fejlődés, és hogy szabad-e a konkrét megrendelővel, jelen esetben a hadiiparral azonosítani a megrendelés teljesítőjét.

Ekler Dezső kétségbe vonta, létezne-e a mai értelemben vett tudomány a hadiipar fölött tőkés nélkül. Vitapartnere a kutatás független létének lehetetlenségét logikai abszurdumnak tekintette, mert a társadalom minden konkrét helyzetben biztosítja a tudományos kutatást.

Kampis Miklós szerint csak egyetlen konkrét helyzet van, mégpedig az, amelyben a hadigazdálkodás nemcsak a tudományt, hanem az élet minden területét a maga szükségleteinek rendeli alá.

Hogy a hadigazdálkodás a tőkés gazdaság egyetlen lehetséges létformája volna, ezzel **Síklaky István** egyetért, **Ekler Dezső** viszont arra figyelmeztet, hogy bár mintegy 2-300 évvel ezelőtt erre az útra lépett az emberiség, ezt azonban semmiképpen nem tekinthetjük szükségszerűnek, az egyetlen lehetséges alternatívának. **Síklaky István** éppen az a kérdés foglalkoztatja, hogy az emberi fejlődésben a XVIII. század körül bekövetkezett paradigma-váltást követően hogyan járulhatunk hozzá egy újabb paradigma-váltáshoz, hogy a fenyegető katasztrófát elkerüljük.

Frisch Mihály: A technika fejlődése szükségszerű, mert ezt a világra vonatkozó valódi kérdések feltevése szüli. Minden kérdés a keletkezésére vonatkozik. (Mi az anyag? Mi az élet?) A megismerés a technikában realizálódik. Minél

mélyebbre hatol az ember az anyagba, annál inkább elveszíti a lényegét, bár ismeretei gyarapodnak. Minél mélyebbre hatol a technika az életbe, hogy rejtélyére választ kapjon, annál jobban közelít az élet elpusztításához.

Síklaky István visszatért a technikai fejlődés meghatározásának kérdéséhez. Fejtettebbnek tekinti azt az állapotot, amelyben az ember rendelkezésére álló eszközök nagyobb szabadságot adnak, mint egy másik állapotban. (A szabadság feltételébe heélértendő a Föld ökológiai állapota is, ami korlátozni képes az embert.)

Tenkács Márta felvetette a szabadságot elvileg biztosító eszközöktől való új függőséget, a kialakuló technikáraltságot, amit **Síklaky István** nem tekintett determináltságnak. Az eszközök semlegesek; felhasználójuk szabja meg, hogy jól, rosszul; jóra vagy rosszra használja-e őket. A fontos az időt, energiát felszabadító lehetőség.

Ekler Dezső: Egyetért az a felfogással, hogy az ember természetből való kilépése felfogható üdvörtörténetnek, csak hogy a valóság bonyolultabb annál a fikciónál, hogy a tudás jóra és rosszra egyaránt használható. Hiába tudunk a jó lehetőségéről, ha a világ pusztulását nem tudjuk befolyásolni. Hol követtük el a hibát? Hol került bele a Sátán a történetbe? Mondok egy példát. Mi az autó eredete? Benz otthon, a sutfiniban foglalkozott az első autó összerakásával, és amikor közölte a feleségével, hogy kitalált valamit, az asszony azt mondta: „*Hát ha van, akkor használjuk!*” És beleültek és elindultak. Ez a fő félreértés! Ugyanolyan, mint az eredendő bűn. Ha már van, akkor használjuk! Ebben van a Sátán. Tiszterintetek Belzebubbal ki lehet úzni a Sátánt, de nem így van.

Talán ott kezdődött ez a félreértés, amikor 1700 körül Leibniz az erdőben sétálgatva azon gondolkodott, hogy a *szubsztancia* fogalmát megtartja-e filozófiája számára. Nem tartotta meg. Ebből egyrészt létrejött a differenciálszámítás, másrészt a valódi megismerés kimaradt a tudomány tárgyköréből, mert a *micsoda?* kérdése helyett a *hogyan működik?* kérdést teszi fel. Létrehoz valamit, amiről nem tudja, hogy micsoda. Nem is kíváncsi rá. A Sátán belenyúlt a dologba, és most olyasmiket használunk, amiket nem kellene. A technika önmagunk áldozatává tesz. Amiről beszélünk, az már régen nem az igazi tudomány, azaz a pontos észlelés és a tiszta gondolkodás, hanem elméleti zűrzavar. Ha változásról gondolkodunk, akkor nem indulhatunk ki illúziókból!

A következő napon hangzott el Síklaky István előadása, amelyei szintén összefoglalva ismertetünk, a legfontosabb gondolatok kiemelésével.

Síklaky István ÖKOSZOCIÁLIS GAZDASÁGI MODELL

Meadows-Richardson-Bruckmann nemrég megjelent könyve inspirálta az előadást. A könyv az utolsó másfél évtizedben létrehozott két világmodellt elemzi. A címe nagyon kifejező: *Sötétben tapogatózva*. Mottóként ebből a könyvből idézünk két mondatot:

„Ha mindenki ilyen kiábrándult, ha nem tudunk himni abban, hogy az őszinteség és a szeretet egyszerű utakon megvalósíthatók és mindenki olyan okos, hogy tudja; ő úgysem számít, ezért semmit sem próbál tenni, akkor olyan lesz a világ, amilyenben ma élünk. Talán érdemes megváltoztatni gondolkodásunkat; felvenni a gondot, mintha változást érhetnénk el, akkor is, ha mindez tapogatózás a sötétben.”

Hadd bocsássam előre, fogalmam sincs, hogy miért vagyunk a világon, s hogy a Világegyetemnek mi a lényege. Egy axiómából indulok ki, hogy az emberiségnek, mint minden populációnak természetes törekvése a fennmaradás. Ehhez fűzök gondolatokat a saját tapasztalataimból, és az alternatív irodalomból.

Az első, az átlagos újságolvasónak meghökkentő tény, amivel szembe kell néznünk, hogy nem tudunk felzárkózni a világ gazdag centrumához. Abban az értelemben nem, ahogy ezt hagyományosan méri; az egy főre eső nemzeti jövedelem mértékében. A következő gondolat, hogy nem is feladatunk az ilyen felzárkózás, mert magának a centrumnak, az Európai Uniónak is gyökeresen új értékrendszere és életformára kell áttérnie, hogy egyáltalán fennmaradhasson, és ehhez az új világrendhez kell majd felzárkoznunk. Erre pedig megvan a lehetőség.

A következő években a magyar társadalompolitika és a magyar gazdaságpolitika közvetlen feladata a válság menedzselése lesz, hogy a gazdaság ne omoljon össze, ám sokan meg vagyunk győződve arról, hogy alapjában hibás az a felfogás, amely szerint a válság miatt most nem érünk rá hosszú távú stratégiákkal foglalkozni; először stabilizáljuk a társadalmat, állítsuk meg az inflációt, szüntessük meg a munkanélküliséget, és csak majd ha mindezen túl vagyunk, akkor engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy stratégiai gondolatokkal foglalkozunk. Úgy gondoljuk, hogy ez a biztos csődbe vezet, és újra idézném a könyvet a magam szavaival: *mire az alapvető problémák felismerése általánossá válik, ezek már megoldhatatlanok.* Ez a demokrácia egyik alapvető problémája is, mert először egy kisebbség ismeri fel egy alapvető fordulat szükségességét, de meg kell győznie a többséget is a cselekvéshez, és fennáll a veszély, hogy mire a meggyőzés sikerül, a helyzet annyira elromlott, hogy már értelmetlen bármit is tenni. Ezzel a kihívással szembe kell néznünk, mert mi, akik itt ülünk, a diktatúrát még ilyen indokkal sem fogadjuk el.

Hogyan lehet összoegyeztetni a két problémát; a pillanatnyi válság kezelését és a stratégiai váltó átállítását? Úgy találtam, vannak olyan lehetséges intézkedések, amelyeket azonnal meg lehet tenni, mert nem súlyosbítják a válságot és nem igényelnek olyan erőforrásokat, melyek nem állnak rendelkezésünkre, ugyanakkor határozottan elindítják a szerves fejlődést a fenntartható gazdaság felé.

Először is, melyek az új világnézet ismérvei? Lássuk az idézett könyv szerzőit 1982-ből: „A két világmodellből különbségeik ellenére levonható néhány közös, általános tanulság a világ mai, és lehetséges jövőbeni állapotáról.

1. Nem ismeretes olyan fizikai vagy technikai ok, ami miatt a belátható jövőben a világ népességének alapvető szükségleteit ne lehetne kielégíteni. Ezek a szükségletek jelenleg a társadalmi-politikai berendezkedés, az értékek, a normák és a világszemlélet miatt maradnak kielégítetlenül, s nem fizikai vagy technikai okokból.

2. A népesség és a fizikai-anyagi tőke nem növekedhetnek örökké egy véges planétán.

3. Nincs megbízható, teljes információnk arról, hogy a földi fizikai környezet milyen fokig képes megtűrni és kielégíteni a népesség és a tőke növekedésével járó szükségleteket. Erről sok részleges információnk van, melyeket az optimisták optimistán, a pesszimisták pesszimistán magyaráznak. Ha a következő néhány évtizedben is folytatjuk ezt az „üzletünk zavartalanul működik” jellegű politikát, akkor a jövő nem lesz rózsás, sőt az alapvető emberi szükségletek kielégítése is veszélybe kerül, növekszik a szakadék a gazdagok és szegények között; nehézségeink lesznek az erőforrások megszerzésében és a környezet pusztulásával kapcsolatban, és romlani fognak az emberek gazdasági körülményei.

A jövőbeni állapot pontos természete, legyen akár rosszabb, akár jobb a jelenleginél, még nem meghatározott, hanem folyamatban lévő választások függvénye, tehát hatatunk rá. A világ fizikai és társadalmi folyamatainak belső tehetetlensége folytán ugyanazon politikai irányítási beavatkozások kevesebb erőfeszítéssel nagyobb hatást váltanak ki, ha hamarabb lépnek életbe, mint ha később. Mire egy probléma mindenki számára nyilvánvalóvá válik, gyakran már nem lehet megoldani. Bár várunk és szükségesnek tartunk technikai változásokat, a tisztán technikai jellegű változások egyik modellben sem voltak elegendőek egy elfogadható jövőhöz. A társadalmi, gazdasági és politikai rendszerek átalakítása jóval hatásosabbnak bizonyult. Hosszú távon gyakran bizonyul kedvezőbbnek valamennyi fél számára, ha egyedi vagy nemzeti céljaik felé nem versenyezve, hanem együttműködve törekednek.”

Egy keményebb változatú megfogalmazás az új világrendszerrel:

„Melyek az emberiség fennmaradásának feltételei? Az emberiség létszáma mintegy ötven éven belül 10 milliárd fő alatt stabilizálódjék. Délen mindenki meg tudjon élni, mégpedig abban a régióban, ahol megszületett, s ne zúduljon se északra, se saját régiójának megalopoliszaiába. Válgék általánossá a szelíd technológiák alkalmazása (beleértve a környezetbarát közlekedést is), a hulladékok visszaforgatása, és a meg nem újuló energiahordozóktól és nyersanyagoktól való függetlenedés. Jöjjön létre a minden agresszió ellen hatékonyan védő nemzetközi biztonsági rendszer, és számolják fel az ennek keretén kívüli (nemzeti) katonai kiadásokat. (1982-ben a világ fegyverkezési kiadása percenként egymilliárd dollár!) A konzumerizmusértékrendszert váltsa fel egy humanista értékrend.

Magyarország feladata a következő egy-két évtizedben az így értelmezett új világrendhez való felzárkózás, és ennek a változásnak azonnal megteendő lépéseire kell összpontosítanunk. Néhány ilyen intézkedésre teszek javaslatot, sűrítve itt ismertetett tanulmányom gondolatait.

1. Ki kell alakítani a létfontosságú áruk védett nemzetgazdasági szektorát. Létfontosságú érték a létminimumon szükséges élelmiszerek, ruházati cikkek, stb. Védett, vagyis mentes a szabadpiac befolyásától. Milyen hatást várhatunk egy ilyen szektortól? Növeli a tömegek létbiztonságát, gátolja jelentős rétegek létminimum alá süllyedését. Egy fontos részpiacon (a létfontosságú termékek piacán) biztonságot ad a magyar termelők számára, és ezzel elősegíti a foglalkoztatást. A létfontosságú cikkekkel való ellátás jórészt

függetleníti országunkat a nemzetközi gazdasági-politikai zavaroktól az előttünk álló, globálisan veszélyes átmeneti időszakban; csökkenti a katasztrófaérzékenységet, csillapítja a világgazdasági konjunktúra ingadozásainak hazai hatásait. A létfontosságú cikkek piacán gátolja a monopoltörekvések érvényesülését, lévén szigorúan szabályozott piac. Csökkenti a magyar gazdaság szállítási igényét, mivel az alapszükséglet nagyobb hányadát fogják helyi nyersanyagokból előállítani.

Emellett fennmaradna a szabadpiaci szektor a nem létfontosságú áruk számára, nyitottan a világgazdaság felé.

A védett szektor összetevői a „fehér áruk”, azaz a létfontosságú cikkek köre, a hazai előállítókat védő vámrendszer, és a sajátosan szabályozott „fehér üzlethálózat”, a helyi önkormányzatokkal kötött szerződés alapján olcsón forgalmazó üzlethálózat, amelynek a beszerzési köre a fehér árukat előállító hazai termelők.

A modellt úgy alakítottam ki, hogy versenyt tartalmaz az egyes szektorokon belül és a szektorok között, tehát nem tér vissza a centralisan szervezett tervutasításos rendszer.

Ez a rendszer első közelítésben ellentétesnek tűnő két gazdaságszervezési elvet tartalmazó *kétszektoros ökoszociális piacgazdasági modellt* valósít meg. Hipotézisem szerint a két szektor a gyakorlatban egymást erősíti majd. A két elv: *a piac közhatalmú befolyásolása*; célja a minél teljesebb foglalkoztatottság és a létminimum garantálása, illetve *a piac szabadsága*, annak érdekében, hogy létrejöjjön egy sor további fontos szabadság gazdasági bázisa, mint a foglalkozás megválasztásának, a sokszínű kínálatból való választás lehetőségének, a képességek kifejtésének, és a magasabb teljesítménnyel járó magasabb ellenérték megszerzésének szabadsága.

2. *Új stratégiaerősítő források megnyitása.* A gazdaságpolitika számára költségvetési források teremtésével mozgásteret kell biztosítani, hogy a stratégia irányába ható intézkedéseket megtehesse. Arra kell törekednünk, hogy ezeket az új forrásokat is olyan intézkedések biztosítsák, melyek hatása szintén a stratégiai célok irányába mutat. Ilyenek lehetnek:

- a./ Földértékadó
- b./ Környezetet védő adók
- c./ Drágább energia

A *földértékadó* egy nagyon régi, a bibliai időkből származó gondolat megvalósítása. Az ősi gondolatot úgy lehetne jelszóként megfogalmazni, hogy a föld az Istené; az egyén által nem sajátítható ki – mindanyunké. A múlt században ez a felfogás a *georgizmus* néven vált ismertté; a földmagántulajdonnal szemben olyan rendszert kívánt bevezetni, amelyben a földet művelője csak használatra kaphatja meg, s a használati jogot az kapja, akitől a leghatékonyabb gazdálkodás várható. (Tulajdonképpen ez a Liska-modell alapeszméje, melyet ő minden gazdálkodási ágra kiterjesztett.) Ennek az irányzatnak kitűnő és méltatlanul kevésbé ismert magyar képviselői Pikler Gyula és Sós Aladár a század első évtizedeiben kidolgozták azt a formát, amely a magántulajdon megváltoztatása nélkül képes ugyanazt a közgazdasági hatást biztosítani; ez a *földértékadó*. Lényege, hogy a parcellák mindenkor piaci értékének meghatározott hányada adó gyanánt fizetendő. Ezt a hányadot hároméven-

kénti ütemben javasolják emelni addig a szintig, amíg el nem éri a földjáraadékat, ami a földtulajdonosnak az a jövedelme, amit amiatt kap meg, hogy joga van monopolizálni azt a földdarabot. (Az ipari termelésben a termékek korlátlanul előállíthatók, és árukat a piaci kereslet-kínálat szabályozza, a mezőgazdasági termékek csak a rendelkezésre álló terület mértékéig állíthatók elő, s ugyanígy a földbérlet kínálata is korlátozott, ezért a jövedelemben monopoljáraadék is megjelenik.)

Demszky Gábor választási programjában szerepelt egy ezzel párhuzamos gondolat, a telekértékadó bevezetése. A történelem úgy alakult, hogy a választások után ez a program pont nem került napirendre, és a jelenlegi parlamenti pártok programjaiban sem szerepel a földértékadó kérdésének felvetése, mégsem látom kilátástalannak foglalkozni a gondolattal. A földértékadó bevezetésének előnye, hogy nem ösztönöz teljesítményvisszatartásra, és a spekulációs földtulajdon ellen hat. (A jelenlegi adók azt büntetik, aki termel, illetve ösztönözik a teljesítmény eltitkolására. A minap találkoztam azzal a meghökkentő becsléssel, hogy a teljesítménnyel arányos adók 40 %-a rejtve marad az adóhatóságok előtt.) Ismeretes, hogy az ingatlanok ára növekszik – függetlenül attól, hogy a tulajdonos műveli-e – pusztán azért, hogy a környező táj értéke nő. Ezt az értékttöbbletet (angolszász kifejezéssel *betterment-et*) a tulajdonos teszi zsebre, holott a közösséget illetné. A földértékadó ezt az anomáliát állítja helyre.

A környezetvédő adók: A meg nem újuló erőforrások használatát magas adókkal szükséges korlátozni, különösen a meglegházhatást előidéző ásványi szénhidrogének használatát. Ebből az adóból alapokat kell képezni a megújuló erőforrások hasznosítási beruházásaihoz. E körben ez a legfontosabb típus, de az adók és adójellegű szabályozások más területekre is kiterjedhetnek, például az eldobható csomagolóanyagok visszaszorítása, stb.

Az alapellátás hazai megtermelését védő vámok, amelyekről korábban szó volt, ugyancsak fontos forrást jelenthetnek.

Végül az *energiaárak* emeléséről kell beszélni. Ez a fogyasztó számára első hallásra ellenszenves gondolat. A jelenlegi magyar energiaárszínvonal azonban jelentősen a világgazdasági ár alatt van. Az energiaszektor a német árakkal összevetve 1992-ben 300-650 milliárd forint ártámogatásban részesült, azaz az energiaipar a bruttó hazai termék 10 %-ának megfelelő összeget kapott az állami adóbevételekből. Mik ennek a hatásai? Csak címszavakban: károsítja a környezetet és az egészséget, helytelen termelészerkezetre ösztönöz (az olcsó energia és a drága munkaerő a vállalkozót az energiaigényes és munkaerőtakarékos technológiák használatára felé vezeti), kimeríti a meg nem újuló energiaforrásokat, tőkét visz ki az országból, nem ösztönöz takarékosságra. A világgazdasági árszínvonal elérése érdeke a magyar gazdaságnak, s ezt lehet és szükséges úgy végrehajtani, hogy a lakosság szociális helyzetét ne rontsa, és ne terhelje azokat a gazdasági ágazatokat, amelyek támogatása stratégiaiul fontos; például a mezőgazdaságot.

Idézet egy brosúrából (Fehér könyv), mely az Európai Unió stratégiai átalakítására vonatkozó elképzeléseket tartalmazza:

„A munkaerő és a profit megadóztatására épülő adórendszereinket fel kell hogy váltsa a természeti erőforrások használatát és a környezetkárosítást sújtó adók rendszere. A zöldadók alkalmazása a legjobb módszer a környezeti tényezőknél a gazdaságba történő integrálására. A jelenlegi adórendszer bünteti az élők munkát és a termelést. Társadalombiztosításunk igen elavult, túlzottan nagylelkű és nagyon költséges, miközben adórendszereink és különösen a forgalmi adó a tőke alkalmazását ösztönzi az élők munkája helyett. Az energia felhasználására kivett szénadó rövid távon nem különösen munkahelyteremtő hatású, de egy energiatakarékosági program – kivált az építőiparban – az elkövetkező években évi 24-34 millió munkahelyet teremthet.”

Hasonló gondolatokat tartalmaz Al Gore, az Egyesült Államok alelnökének könyve is, mely *Mérlegen a Föld* címmel nemrég jelent meg magyarul.

A következő gondolat, hogy milyen módon lehet Magyarországon a tőke árához képest olcsó munkaerő politikáját létrehozni. Nyilvánvaló, hogy a munka nem azért drága a munkaadók számára, mert magas a munkabér, hiszen a törvényes minimálbér botrányos módon alacsonyabb, mint a hivatalos létminimum.

Ha kiszámítjuk, hogy a magyarországi és nyugat-európai termelékenység arányában mennyivel kellene alacsonyabbnak lennie a munkabérnek az ottanihoz viszonyítva, az eredménynek akkor is csak fele-kétharmada a valóságos átlagbér. Pedig az arányosságnak a kapitalizmus törvénye szerint realizálódnia kellene. El kell hát gondolkodnunk, hogy milyen is a mai világ szerkezete. A mai világrend nem azonos azzal, amit a liberálkapitalizmusról olvashattunk a tankönyvekben. Éppen úgy, ahogy a *tankönyvszocializmust* meg kellett különböztetni a *létező szocializmustól*, itt *létező kapitalizmusról* kell beszélnünk, amit a transznacionalizálódás jellemez. Ennek fő vonásai:

„A transznacionalizálódáson azt értem, hogy az emberiség fejlett, gazdag centrumra és fejletlen, szegény perifériára, valamint egy köztes zónára; félperifériára tagolódik, (ide tartozik ma Magyarország, útban a periféria felé) mégpedig úgy, hogy mindhárom zóna állapotváltozásaira döntő befolyásuk van a centrum transznacionális erőközpontjainak, amelyek állandó és jobbra eredményes nyomást gyakorolnak a centrumon kívüli országokra, hogy nyissák meg és tartsák nyitva határaikat elvileg minden gazdasági szereplő számára avégett, hogy ezek érdekeiket kontroll nélkül, esetenként az adott ország kárára is érvényesíthessék. Ugyanakkor a centrum országaiban is nyugtalanító mértékben polarizált, diszharmonikus helyzetet teremtenek és tartanak fenn.”

Kérdés, hogy a jelenlegi gazdaságpolitika vonalán továbbhaladva igyekezzünk-e stabilizálni ezt a félperiférikus helyzetünket – amire kicsi az esélyünk; valószínűbb, hogy a perifériára csúszunk. Mindenesetre itt van a magyarázat a munkabérek alacsony voltára is; a centrum kiszákmányolja a perifériát és ez jelenik meg ebben az aránytalanságban.

Hogy mi is megvalósítsuk a tőke árához képest olcsó munkaerőt, ami az Európai Uniónak már hivatalos törekvése, ahhoz a munkabérekre rakódó közterheket kell radikálisan csökkenteni. Ki kell mondanunk egy alaptézist, és amellé az axióma mellé kell helyoznunk, amiből ezt a referátumot elindítottam: *A társadalomnak gondoskodnia kell*

minden olyan tagjának elemi létfeltételeiről, akinek maga teremtette egzisztenciája ezeket a feltételeket nem biztosítja, függetlenül attól, hogy a segítségre szoruló úgymond megérdemli-e vagy sem.

Kommentárom ehhez az axiómához, hogy ezt minden humanista értékrend megköveteli, ezért ezt a huszadik századi emberiség közös etikai minimumának tekintem. A harmadik, szorosan ehhez kapcsolódó axióma: *Még a mai, lerombolt magyar gazdaságra is igaz, hogy terem annyi élelem, van annyi építőanyag az országban, amennyi elegendő minden itt élő ember jóllakatására és fedél alá juttatására. Következésképpen csak politikai döntések és szakszerű szervezés kérdése, hogy teljesítsük az előző tézis követelményeit.*

A fentiek alapján merem kimondani, hogy helyezkedjünk arra az elvi alapra, hogy az egészségügyi, szociális és oktatási alapellátást a társadalom minden tagja számára feltétlenül biztosítani kell, ennek fedezete pedig a társadalom egészének vagyona és munkaképessége legyen, s ne valamilyen biztosítótársaság jótékonyága. Voltaképpen struccpolitika az, hogy ezt a tételt a politika nem mondja ki, vagy hogy éppen az ellenkezőjét állítja, ugyanis világszerte és nálunk is tapasztaljuk, hogy a politika gyakorlatát ez a tétel határozza meg. Mert bármelyik kulturált országban beavatkozik az állam, ha a társadalombiztosítás csődvészelybe kerül. Ugyanez történt Amerikában, ahol az állam közbelépett, amikor egy takarékpénztári hálózatot összeomlás fenyegetett, holott a klasszikus kapitalizmus törvénye szerint ilyesmire nem kerülhetett volna sor. A szélsőbalosnak tűnő tétel tehát, amit az imént idéztem, nem más, mint a valóságos helyzet kimondása.

Az ökoszociális piacgazdaság, ahogy én értelmezem, ezen a téren is kétszektoros rendszer. Egyszer: az egészségügyi, szociális és oktatási alapellátást össztársadalmi erőforrásokra alapozó társadalmi rendszer garatálja, emellett a létminimum feletti szolgáltatások biztosítására magánkezdeményezésben szabadon alakulhat és működhet bármilyen gazdasági szervezet.

Ez a rendszer radikálisan megtisztítaná a munkabért a ráakodott közterhektől, ami nem növelné a dolgozók nettó keresetét, de a vállalkozói nyereséghez adódna hozzá. Ez éppen egyik hajtóereje lehetne a gazdaság megélénkülésének, pontosan az olyan vállalkozások fellendülésének, melyek kevés tőkét és sok munkaerőt igényelnek. Ha ezt egybevetjük az előzőekben javasolt intézkedésekkel, amelyek kevés energiát igénylő technológiai alternatívákra voltak ösztönző hatással, akkor kialakul annak az egészséges, szerves szerkezetétalakulásnak a képe, amelyet mindannyian kívánunk.

Az új világrendhez igazodó Magyarország a határokon belül is kialakítható, függetlenül attól, hogy a rajtunk kívül álló világ milyen gyorsan halad az új világrend felé. Amíg a magyar politikai szuverenitás fennáll, addig ez szabadon megtehető. Szuverenitásunkat két-három éve nyertük el, feladására most teszünk hivatalos kísérletet az Európai Unióhoz való csatlakozási szándék bejelentésével. Nem vagyok ellene az európai integrációnak, de abban reménykedem, hogy mire Magyarország bekerül az Európai Unióba, addigra ott már az új világrend fog működni. Mindenesetre Magyarország felvételének veszélye még legalább húsz évig nem fenyeget.

A most lelépő politikai elit a komprádor szerepét játsza, de bármilyen is lesz a választás eredménye, nem valószínű, hogy az új politikai elit ettől gyökeresen eltérő, az új világrend felé irányuló politikát kezdeményezne. Az ellenzék is részese volt az elmúlt évek komprádor politikájának. Fel kell tenni a kérdést, hogy azoknak a magyar demokrátáknak, akik egy olyan politika vágányára szeretnék átállítani az országot, amely nem a szűk komprádor elit, hanem a nagy tömegek érdekeit szolgálja, milyen politikai lépéseket kell tennie. Két irányt tartok fontosnak. Az egyik nagy mértékben az osztrák példát követő *szociális érdekegyeztetés* rendszerének a kialakítása, beleértve a kétkamarás parlament intézményét is a felsőházzal, mint az érdekegyeztetés fórumával. A másik a *képviselők korlátozott visszahívhatóságának* a bevezetése (elkerülendő azt a szélsőséget, hogy a polgárok négyévenként egyszer „szabadok”, a választások között pedig senki sem kíváncsi a véleményükre).

A beszámolót követő heves vita résztvevői elsősorban kétkedő kérdéseiket vetették fel, melyek közül néhányat itt összefoglalva ismertetünk:

– Vajon a kiinduló axiómák a valóságból fakadnak-e, mert ha absztrakciók, akkor minden következtetés hibás. Három alapkételem: 1. A statisztika megbízhatósága – (Vajon az ismert adatgyűjtési anomáliák mellett vannak-e egyáltalán megbízható számok, értékek, amelyekre a közgazdasági programot alapozni lehet?) 2. A jelenségek értelmezhetősége – (pl. a munkanélküliség jelentős százalékban csak az illegális munkavállalás palástolására szolgál, tehát közgazdaságilag sem kezelhető valódi munkanélküliségként.) 3. Az ökológia és a gazdaság viszonya – (A „fenntartható fejlődés” eszméje nem illúzió-e? Az ökopotenciál és az emberi lét fenntartása közti egyensúlyt csak a szükségletek minimalizálásával lehet megtalálni, ami alapvető szemlélet- és életformaváltást jelent. Az emberi minőség nem a fogyasztott javak mennyiségének függvénye. Az ökopotenciál mennyiségi értékei – lásd széleskörűen Gerle György: *Tervezési környezetfejlesztés* - Akadémiai Kiadó, 1982 – megdöbbentően alacsonyak, és közel vannak a határigénybevételhez.) A szükségleteken messze túlméretezett fogyasztás tartós fenntartását racionálisan magyarázza a hadtápgazdálkodás elmélete, és az európai gondolkodás eltávolodása a természeti normáktól. Indiában például az éhínségek a fehér emberrel együtt jelentek meg, s a Nilus termékenységét megszüntető szabályozás is a fehér ember műve. (Kampfs Miklós)

– A kettős gazdasági rendszer párhuzamos léte skizofrén állapot. A jó (fehér) modellt a világot már tönkretett másik, rossz modell segít fenntartani. Nem vezet-e ez súlyos ellentmondáshoz? (Helyes Gábor)

– Ha fennmarad az állam irányító szerepe, akkor az általános függőség a centrumtól a politikai torzulás veszélyét hordozza. (Ertsey Attila)

– A globális biztonsági rendszer a nemzeti katonai potenciál megszüntetésével kiszolgáltatja a periferiát és félperiferiát a kizsákmányoló centrumnak, és végképp megszünteti az egyén beleszólási lehetőségét. (Tenkács Márta)

Síklaky István részletesen válaszolt a felvetett aggályokra, nem titkolva, hogy a válság végzetessé növekedésé-

re ő is több esélyt lát, mint a túlélésre. Modelljét az a törekvés jellemzi, hogy a létező legkisebb esélyt is megragadja a paradigmaváltás elindítására.

A találkozó további részében Frisch Mihály (BIOKÖR) előadása hangzott el, majd szabad beszélgetés keretében került szóba a rendező ipari vállalkozások tevékenysége, konkrét problémái, és a résztvevők által felvetett további környezetszennyezési esetek, részben a velük kapcsolatos szemlélet, az érintettek ösztönös reakciói szemszögből. (Garé: veszedelmes hulladéktároló, a rákospalotai szeméttégető, stb.)

A beszélgetés vége az ökoszociális modellre vonatkozó előadáshoz tért vissza. Síklaky István kifejtette, hogy a klasszikus közgazdaságtan nem ad adekvát válaszokat a mai kor problémáira. Polányi Mihály, a világhírű magyar közgazdász már régen megállapította, hogy a XIX. század elején döntően új típusú gazdasági élet jött létre azáltal, hogy a klasszikus közgazdaságtan által árunak tekintett cseretermék mellett a termelés három legfontosabb faktora: a munkaerő, a föld és a tőke árukarakterűvé vált, és ebből a félreértésből, téveszméből fakadóan, ami a gazdaságba mint hajtóerő épült be, hihetetlenül gyors ütemű fejlődés indult meg. A paradigmaváltásnak – ami a katasztrófa egyetlen alternatívája – vissza kell térnie a klasszikus árufogalomhoz, s meg kell szüntetnie a tőke, a föld és a munkaerő cseretermék-jellegét. (A világgazdaságban jelenleg több „tőkeáru” van jelen, mint „áruáru”.) Mint polgároknak – és nem mint alattvalóknak – gyakorlati szerepünk van a világ alakulásában, és befolyásunkat érvényesítenünk kell.

Kálmán István hozzáfűzte, hogy amikor Adam Smith elsőnek írta le a piac működésének törvényeit, szemére vetették, hogy elméletét a valóság nem igazolja. *Persze, ha állandóan befolyásoljátok a piacot, akkor a törvény nem tud érvényesülni.* – felelte – *De gondolkodni a piacról nem lehet másként, mint a tiszta törvényszerűségek megértése útján.* Így kellene kezelni Síklaky István alapjavaslatát is, nem figyelkedve meg történelmünk utolsó 4-5 évtizedének tapasztalatairól, különösen az állam szerepét illetően.

A találkozó második napi programját Fenyő Ervin és Csonka Ibolya Babits-estje zárta. Prózaí írásokkal és versekkel idézték meg a róla köztudatban élő képet megkérdőjelező, politikus és aktuális költőt.

(Összeállította Gerle János)

Babits Mihály - Ne mondj le semmiről

Ne mondj le semmiről. Minden lemondás egy kis halál. Ne mondj le semmiről. Minden halál gyilkosság (lélekontás): Meghalni bűn, ne mondj le semmiről, Isten művét rongálja bármi rontás, meghalni bűn, ne mondj le semmiről: minden vágyad az Isten szava benned mutatva, hogy merre rendelte menned.